

תפוצות בסכסוך: האם קהילות התפוצה היהודיות והפלסטיניות בארצות הברית מסוגלות לתרום לשלום הישראלי-פלסטיני?

דליה שיינדלין

ההיסטוריה המודרנית של ישראל וגם של פלסטין הושפעה מאוד מקהילות התפוצות שלהן ברחבי העולם. השפעת התפוצות על מצבי קונפליקט אינה ייחודית, והיא יכולה ללבוש מגוון צורות. התנועה העצומה של אוכלוסיית העולם בעשורים האחרונים, כולל מיליונים שעוברים ממקום מגוריהם בגלל מלחמה ואלימות, הביאה להתעניינות הולכת וגוברת בתפקידן של קהילות התפוצות בסכסוכים. דבר זה מאפשר ניתוח תיאורטי ותובנות השוואתיות בבחינת תפקידן של קהילות התפוצות הישראליות והפלסטיניות בסכסוך על ארץ מולדתן.

בזמן שבו נראה כי כל הדרכים לפתרון חסומות, השאלה העיקרית שיש לבחון היא אם קהילות התפוצות האלו יכולות לתרום לסיום האיבה ולהגעה להסכם שלום קבוע. אף שכל קהילות התפוצות עשויות להשפיע, מאפיינים מסוימים הפכו במיוחד את הקהילות היהודיות והפלסטיניות למרכזיות בהתפתחויות ההיסטוריות של הסכסוך.

ראשית, הן עבור ישראל והן עבור הפלסטינים, מספר האנשים בקהילות התפוצות התומכות בכל צד שווה למספר האנשים באוכלוסיית המולדת, אם לא גדול ממנו. (1) כ-55% מיהודי העולם גרים מחוץ לישראל, ואילו מתוך יותר מ-12 מיליון פלסטינים, כ-4.7 מיליונים חיים בגדה המערבית וברצועת עזה.

(1). בשני המקרים, האנשים שייכללו בקהילות התפוצות או הגלות - מספרם גבוה הרבה יותר מאנשים שחוו גלות אישית מהאזור: יהודים ברחבי העולם שלא חיו באזור ישראל המודרנית במשך מאות שנים או אלפי שנים, כמו גם פלסטינים שלא נולדו בפלסטין ולא גורשו או נקרו באופן אישי ממנה, אך גדלו כבר במדינות שאינן מולדתן.

אם נביא בחשבון גם 1.5 מיליון פלסטינים בערך החיים בישראל, אזי יהיו שתי הקבוצות הללו כמחצית מכלל הפלסטינים.⁽²⁾ התפלגות זו מעניקה משקל מוסרי נוסף לתפוצות על ידי כך שמרכזי האוכלוסייה המתגוררים במולדת ומחוצה לה מאוזנים למדי.

יתר על כן, גם לישראלים וגם לפלסטינים יש קהילות משמעותיות בארצות הברית. התפוצה היהודית האמריקנית היא הקבוצה היהודית הגדולה ביותר מחוץ לישראל. אצל הפלסטינים המצב שונה מאוד, שכן רובם הגדול חיים במדינות ערב, אולם הקהילה הפלסטינית-אמריקנית הפכה בשנים האחרונות לבולטת ולפעילה יותר. מכיוון שארצות הברית ממלאת תפקיד מהותי בסכסוך הישראלי-פלסטיני וגם בתיווך לשלום, לעובדה כי גם לישראלים וגם לפלסטינים יש שם קהילות פעילות פוליטית יש פוטנציאל נוסף להשפעת קהילות התפוצות.

תכונות אלה אינן ייחודיות לקבוצות הללו – הגולה הארמנית, למשל, גדולה באוכלוסייתה הרבה יותר מן האוכלוסייה המתגוררת בארמניה, וחלק ניכר ומשפיע ממנה חי בארצות הברית. כיוון שכך, קהילה זו ממלאת תפקיד בולט לא פחות גם במולדת, ובמידה מסוימת גם בסכסוך הלא פתור שם (Gevorkyan, 2016).

עם זאת, קשה לחשוב על סכסוכים פעילים אחרים שבהם יש לשני הצדדים קהילות בגולה בעלות השפעה דומה ומחויבות פעילה בפוליטיקה של סכסוך מולדת מכל צד. קהילות אלה תרמו לגורלו של כל צד בעבר, ולימים, לכל קהילה יש פוטנציאל משמעותי להשפיע הן על מהלך הסכסוך והן על פתורו בעתיד.

בסופו של דבר, מהם הסיכויים ששתי קהילות התפוצות הללו יגייסו את פוטנציאל השפעתן לקידום השלום באזור?

לפני שנידרש לשאלה זו באופן ישיר, יש להתייחס למספר הסתייגויות משמעותיות בעלות משקל בניתוח שלהלן. ראשית, יש הבדלים עצומים בסוציולוגיה, בגודל ובהשפעה של שתי הקהילות – פלסטינים בארצות הברית ויהודים אמריקנים. ההבדלים הללו עשויים להיראות כבירים ולמונע השוואה אפשרית בין שתי הקהילות. הצידוק להשוואה נובע מן האמור לעיל: לשתיהן יש כיום יכולות להניע את האקטיביזם ואת השיח בארצות הברית, הקשורים לקהילות ה'מולדת' שלהן.

האתגר העיקרי השני המונע השוואה מסודרת בין הקהילות הוא הקושי להגדיר מהו השלום. כדי לבחון כיצד כל צד מסוגל לתרום למימוש, עלינו להביא בחשבון את מה שכל צד מנסה להשיג, ובמקרה של שתי הקהילות הללו, הגדרתו של השלום משתנה לעיתים קרובות.

נוסף על קשיים אלה, אין להניח שכל קהילה – יהודים אמריקנים או פלסטינים בארצות הברית – היא קהילה אחידה. כמו כל קהילה אחרת, הן מכילות רעיונות שונים לגבי חזון, יעדים ואסטרטגיות להשגתם.

(2). המקורות העיקריים הרלוונטיים כאן הם: DellaPergola, 2018, והערכה מאתר הלשכה המרכזית הפלסטינית לסטטיסטיקה, לשנת 2015, http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Population%20e%20s.htm

למרות קשיים אלה, הניסיון להאיר את פוטנציאל ההשפעה על הסכסוך הישראלי-פלסטיני מחוץ לאזור נותר בעל ערך. כאשר הפוליטיקה המקומית, הישראלית והפלסטינית, מעוגנת בדפוסים פוליטיים שכנראה לא יובילו לשלום מכל סוג שהוא, עשויה להיות לשתי הקהילות בחוץ לארץ הזדמנות להשפעה רבה יותר. באופן אידיאלי, השפעתן תהיה מיועדת לקידום פתרון לסכסוך.

אתחיל בסקירה קצרה של התיאוריות המרכזיות הקשורות להשפעת הגולה על סכסוכים. חלק זה מסייע להביא בחשבון את מגוון הדפוסים והפעולות ששחקני התפוצות הצטיינו בהם במצבי סכסוך אחרים. סקירה זו מספקת את ההקשר לבחינת שתי הקהילות העומדות בפנינו, ולסייע בחיזוי סוג ההשפעה הצפויה שלהן.

לאחר מכן אבחן את ההיסטוריה של יהדות התפוצות ושל הפלסטינים במשך השנים בגולה ובארצות הברית בפרט, מבחינת פעילותן ביחס לסכסוך. להבדיל משאלות הנוגעות לחייהן בגולה, לבעיותיהן, לזהותן ולמאבקים שלהן במדינות המארחות, חלקים אלה מתמקדים בגישות התפוצות לסכסוך המולדת. האם פעילותן של התפוצות החמירו ברובן את הסכסוך, הרגיעו אותו, האריכו אותו או קיצרו את חייו? חלק זה סוקר בקצרה את ההיסטוריה של כל קהילת תפוצה, ונועד להראות כיצד השתנו התפקידים, השיטות והדינמיקה בכל אחת מהן במהלך השנים, תוך התמקדות מסוימת בשינויים בפעילויות של שתי הקהילות בעשור האחרון. פרק זה מציע גם תיאור כללי ומתומצת של ההשפעה הגלויה של פעילות התפוצות.

בחלק האחרון אשאל: מה עשויות קהילות התפוצות הללו לעשות בעתיד? המטרה היא לתאר תפקידים לאור הזהות של כל קהילה ולאור מאפייניה, על סמך שני החלקים הראשונים, בניסיון למצוא אפשרויות המשקפות את האידיאולוגיות הכלליות של כל צד.

תיאוריות נרחבות של קהילות תפוצות בסכסוך

הספר העולמי תפוצות בסכסוך: עושי שלום או הורסי שלום (Smith & Stares, 2007), מציג את מגוון התפקידים שקהילות תפוצה עשויות למלא בסכסוכים. בעוד שהיקף ההשפעה הספציפית משתנה, ישנם דפוסים השפעה נפוצים בשלבים השונים של סכסוכים: קהילות התפוצות עשויות לתרום לקיצור הסכסוך או להארכתו, הן עשויות לתרום להסלמת הסכסוך או להרגעתו, הן עשויות לשדל את ממשלות הבית שלהן לשלוח כסף למדינת הבית, לשדל מדינות וגופים בין-לאומיים לדאוג למודעות ציבורית ולסיקור חיובי בתקשורת המקומית, וכן לתרום כסף, נשק, ואפילו כוח אדם למדינת הבית בתקופות של סכסוך.⁽³⁾ טענתם הכוללת של העורכים היא שקבוצות גולה יכולות לקדם את השלום או להאריך את הסכסוך – ובמונחים שלהם, להיות "עושי שלום או הורסי שלום".

עם זאת, בהקשר ההיסטורי הרחב יותר של התפתחות סכסוכים, נראה כי הציר של עשיית שלום או הריסת שלום אינו מספק. חוסר זה נובע בעיקר מהעבודה

(3). ראו בפרט: Bercovitch, 2007.

שהעורכים, כפי שהם מודים בעצמם, חיברו את המחקר בגישה נורמטיבית. קהילות התפוצות יכולות למעשה לתרום בדרך כלל להתפרצות, להחרפה או להתחדשות של סכסוכים, למשל על ידי היותם שקועים או נתונים בסימביוטיות בזהותה של המדינה החלשה והנאבקות כחלק מהבניית הקהילה הלאומית (Shain, 2002), או באמצעות תמיכה כספית ישירה של מדינת ה'מולדת', הכול לפי המשאבים הכספיים של הקהילה עצמה במדינה המארחת. (Collier & Hoeffler, 2004) במקרים אלה, קהילות התפוצות עלולה לעודד הסלמה. אולם, לאור ההתפתחויות והנסיבות ההיסטוריות, תמיכה במאבק עצמאות עשויה להיראות מוצדקת באופן נורמטיבי גם כאשר היא קשורה בהסלמה של סכסוך אלים באותה עת. התמיכה של הגולה הקרואטית בעצמאות קרואטיה, למשל, נחשבה מרד נגד הדיכוי הצפוי של קרואטים, כפי שהיה תחת יוגוסלביה לשעבר, שהייתה בשליטה סרבית, ולפיכך - כמאבק לשחרור לאומי. התוצאה הייתה מלחמה אלימה, אך בהתחשב בכך שבסופה קמה מדינה קרואטית עצמאית, והיא הצטרפה מאז לאיחוד האירופי והפכה לאחת המדינות היציבות יותר באזור, נשאלת השאלה: האם התמיכה של קהילות התפוצות בעצמאות הייתה נכונה או שגויה?⁽⁴⁾

באופן דומה, ברמה הבסיסית ביותר, התמיכה החומרית והפוליטית העצומה של הקהילה היהודית האמריקנית סייעה להקמת מדינת ישראל - והיא בתורה גם הובילה לסכסוך הישראלי-ערבי, וככל הנראה גם לסכסוך הישראלי-פלסטיני המתמשך. בשרשרת סיבתית רחבה זו ניתן אפוא לטעון כי התפוצה היהודית האמריקנית תרמה להסלמת הסכסוך.

כמובן, אין פירוש הדבר כי הקמת ישראל הייתה הגורם היחיד לסכסוך - כל השחקנים הלוחמים נושאים באחריות לכך - אך אין להוציא את הקמת המדינה מהמשוואה. לא ברור אם השאלה, הנורמטיבית מטבעה, של הסלמת הסכסוך כנגד הפסקתו (או הרס שלום כנגד עשיית שלום) היא עניינית הלכה למעשה: בפועל ניתן לצפות מאנשים לתמוך בבני עמם ולהגן עליהם במצב של סכסוך, במיוחד כשנראה להם כי בני עמם במולדת מתמודדים עם איום ממשי ומיידי.

יתר על כן, שיפוט נורמטיבי פשוט של תפקיד קהילות התפוצות בצד אחד נראה כהופך את תפקיד הצד השני של הסכסוך לשולי יחסית: אם היריב התנהג בתוקפנות, ומאמצי התפוצות עוברים לידי הגנה פיזית - האם יש לראות בכך תרומה להסלמה בעלת אותו אופי נורמטיבי?

יוסי שיין מציע מערך תפקידים נוסף על שאלת ההסלמה מול פתרון הסכסוך. במקום השאלה הזאת, הוא מחשיב את התפוצות כצד שלישי שלם לסכסוך ולפתרוננו, כשחקן נוסף בתיאוריית הסכסוכים של 'המשחק הדו-דרגתי'. התחושה החזקה של הזדהות סמלית עם מולדת, במיוחד בשנים הראשונות, יכולה ליצור עמדות לאומניות קשיחות, והן עשויות להשפיע על הדינמיקה הפוליטית במולדת, כמו במקרה של התפוצה הארמנית בשנותיה הראשונות של עצמאות ארמניה, וכן במהלך המאבק עם אזרבייג'ן על גורנו-קרבאך. שיין מציין גם כי ההשפעה בין התפוצות לסכסוך אינה חד-כיוונית, וכי גם הסכסוך

(4). למידע נוסף, ראו: Skrbis, 2017.

במולדת מניע את התפוצות: מלחמת 1967 "הביאה לידי התעוררות יהודית-אמריקנית מחודשת" בגלל הניצחון, בעוד שהחוויה הטראומטית משנת 1973 עוררה סימפתיקה, מהסיבה ההפוכה (Shain, 2002: 123) ניתן לזהות דינמיקה זו אצל אלבנים מקוסובו החיים בחוץ לארץ, כאשר המאבק הלאומי לעצמאות קוסובו הסלים במהלך שנות התשעים. בזמן שהסכסוך הפוליטי, האזרחי, ובסופו של דבר הצבאי, הסלים בקוסובו, התגייסו אלבנים במדינות רבות כדי לשלוח לשם כספים, נשק, ובמקרים רבים גם לוחמים, וכמו כן גייסו תמיכה פוליטית כה אינטנסיבית בארצות הברית, עד שבשנת 1999 היו האחרונים חוד החנית בהתערבות צבאית חסרת תקדים מאז מלחמת העולם השנייה.⁽⁵⁾

יתרה מזאת, קהילת הגולה עצמה אולי אינה מונוליתית, אלא אלמנטים שונים בתוכה עשויים לדגול בגישות שונות. מצב זה הוא אחד ההיבטים העיקריים המאפיינים כיום את הקהילה היהודית האמריקנית, עשרות שנים לאחר הקמת ישראל. אולם הקרעים, הדיונים והפילוג הפנימיים ביחס למדיניות הנכונה, הן של התפוצות והן של המולדת, אינם ייחודיים לקהילה היהודית האמריקנית.

למרות התמציתיות המתבקשת בסיכום תיאורטי מסוג זה, בכל זאת הוא מאפשר הסתכלות רחבה יותר. ראשית, קהילות התפוצה הן שחקן משמעותי בסכסוך 'מולדת'. שנית, הן עשויות לפעול ולהשפיע הן על הסלמת הסכסוך והן על הרגעתו או הפסקתו. מכיוון שהקהילות אינן מונוליתיות, קהילת תפוצה אחת עשויה להיות חלוקה, ולקדם במקביל גישות שונות לסכסוך. שליטת, בעוד שהגישה הנומטיבית באשר לתפקידן בהסלמת סכסוך או בהארכתו לעומת הרגעתו מפתה במבט ראשון, היא אינה מספקת לאור הנסיבות בעולם האמיתי וההתפתחויות ההיסטוריות שהובילו לסכסוך. רביעית, בהתחשב בתפקידן הספציפי – אם בפועל ואם בתודעתן כ'נאמנות' של הזהות הלאומית, במיוחד כאשר מדינת המולדת היא צעירה, נאבקת או חלשה – הקבוצות הללו עשויות לעיתים קרובות לחדר תחושה של שימור והגנה על הלאום בעדיפות גבוהה יותר מפתרון סכסוכים.⁽⁶⁾ ולבסוף, השאלה היא לא רק ההשפעה החד-כיוונית של התפוצות על קונפליקטים של מולדת, אלא היא גם עניין של אינטראקציה הדדית. הניתוח שלהלן מראה גם כי בשלבים שונים, לצד אחד של המשוואה עשויה להיות השפעה רבה יותר מן הצד האחר. מסיבות שיוסברו, הפרקים הבאים בוחנים את התפקידים ההיסטוריים של קהילות התפוצה היהודיות והפלסטיניות, בעיקר בארצות הברית, ואת הדינמיקה המשתנה שלהן לאורך זמן.

(5). ראו: Sullivan, 2004. אף שהספר מציב את התגייסות התפוצות בלב מעורבותה של אמריקה במלחמה, מובן שאין מדובר בגורם היחיד להתערבות ויש שיטענו שגורמים אחרים הניעו את אמריקה להתערב באופן מובהק יותר. עם זאת, מנקודת המבט ההפוכה, ללא תרומות כספיות ניכרות של אלבנים בפזורה הקוסוברית לטווח הארוך במשך שנות התשעים, לא ברור אם התנועה הפוליטית במולדת הייתה כה חזקה במשך זמן רב; אפילו לפני שהבאנו בחשבון את הצלחת השדולה האסטרטגית של פוליטיקאים אמריקנים והברחות נשק שתרמו להסלמה צבאית.

(6). דוגמה טובה לדינמיקה זו היא תפקידה של הגלות המקדונית המשמעותית בעת כתיבת שורות אלה: מקדוניה קיימה לאחרונה משאל עם בנושא הסכם שלום פורץ דרך בסטטוס של 27 שנה עם יוון בקשר לשמה. בעוד שהסקרים מצביעים על תמיכה חזקה בהסכם במקדוניה, המקדונים סוברים כי אחיהם בחוץ מתנגדים לפשרה התנגדות נחרצת (ניסיון העבודה האישי של המחברת באזור במהלך קמפיין משאל העם).

מי היא התפוצה היהודית-אמריקנית?

יהודים באמריקה הם הבחירה הטבעית לחקר השפעת הגולה היהודית על ישראל. הם קבוצת היהודים הגדולה בעולם שמחוץ לישראל – 39% מכלל היהודים, רק מעט יותר מ-45% שחיים בישראל, ופי ארבעה מכלל יהודי אירופה (DellaPergola, 2017). עוד בעבר ציינו משקיפים את השפעתם הבלתי מידתית בתחומים שונים בחיים האמריקניים ביחס לגודלם באוכלוסייה (רק כשני אחוזים מאוכלוסיית ארצות הברית), במיוחד בחיי הפוליטיקה האמריקנית (Waxman, 2016).

תולדות המעורבות היהודית האמריקנית בישראל: משדעכו שנות המחלוקת שקדמו לקום המדינה סביב הציונות (Waxman, 2016: 31) הייתה הקהילה היהודית האמריקנית ב-1948 מאוחדת היטב במטרה לתמוך בישראל: "מעולם לא היו אזרחי מדינה אחת כה מחויבים להצלחתה של מדינה אחרת כמו שהיהודים האמריקנים היו כלפי ישראל" (Rosenthal, 2001). התחייבות זו משמעותה תמיכה בישראל באמצעות מאמצי לובי פוליטיים, חינוך פנימי אינטנסיבי וניוד קהילתי, ובאופן חיוני, באמצעות תרומות פילנתרופיות למטרות ישראליות בשיעור של מיליארד דולר מדי שנה החל משנות השבעים, נתון שהוכפל עד שנת 2007 (Fleisch & Sasson, 2012). לצד האינטרסים המשותפים בפועל בין שתי המדינות, מאמצי הלובי היו גורם חיוני שתרם לתמיכה הפוליטית הבלתי מותנית מצד ארצות הברית, מסורת שנמשכת עד ימינו, וכן לסיוע זר מסיבי לישראל.

דב וקסמן טוען כי המאמץ הארגוני של התמיכה היהודית האמריקנית בישראל גבר עוד החל משנת 1967, והיה מבוסס על תחושה של חסות חד-כיוונית: יהודי אמריקה הרגישו שהם חייבים לעזור לאחיהם, לתמוך בהם ולהגן עליהם. תרומות צדקה היו הפעילות המרכזית שנעשתה לשם כך. בעשורים קודמים נחשבה פעילות כזו ברובה א-פוליטית, ופשוט כתומכת בישראל (Waxman, 2016, Chapter 2).

אולם בעשורים המאוחרים של המאה ה-20, רשת עוצמתית של ארגונים שפעלו בדרכים שונות למען ישראל קיבלה תפנית אידיאולוגית מכריעה. לפי הספר השנוי במחלוקת, "השדולה הישראלית ומדיניות החוץ של ארצות הברית", מאת ג'ון מירשהיימר וסטיבן ולט, לובי זה משך את המדיניות האמריקנית באופן עקיב לכיוון ימני ביחס לישראל – ואולי גם השפיע על מדיניות החוץ האמריקנית במזרח התיכון להיות ניצית יותר (Mearsheimer & Walt, 2007). בשלב זה, מציינים המחברים, התלוו ללובי הפוליטי באופן ניכר גם שחקנים לא יהודים, כמו נוצרים מאוחדים למען ישראל (CUFI) וקהילות אוונגליסטיות אמריקניות אחרות. אין פירוש הדבר שממשלת אמריקה פועלת תמיד על פי העדפת הקבוצות הללו (החתימה על ה-JCPOA, העסקה שהוביל הנשיא ברק אובמה להגבלת פיתוח הנשק הגרעיני של איראן, היא דוגמה אחת לעניין זה). אך אין ספק כי שחקנים כמו אייפא"ק, ההסתדרות הציונית של אמריקה (ZOA) וכנס נשיאי הארגונים היהודיים הגדולים, דבקו כעת באוריינטציה ימנית ביחס לישראל, ודוגלים בעמדות נוקשות ביחס למדיניות האמריקנית. מגמה זו גברה עם הדומיננטיות של הימין בישראל במהלך רוב שנות האלפיים.

בחזרה לאופי מעורבות קהילת התפוצה היהודית בישראל – עד שנות התשעים, מי שהרכיבו את האופי הכללי של הקהילה היהודית – ארגונים כמו בתי כנסת, פדרציות יהודיות, מרכזים קהילתיים יהודיים (JCC), חינוך, מדיה ותכנון ברמה של שיח מקומי – בדרך כלל לא עודדו ביקורת כלפי ישראל, ואף עודדו תמיכה במדיניות ישראל ללא דיון מעמיק. אך מתחת לפני השטח החלו חלק מחברי הקהילה היהודית לחוש אי-נוחות גוברת ממדיניות ישראל – ואלה חשו מוגבלים יותר ויותר ביכולתם להשמיע ביקורת זו. הניסיון לפרוץ מגבלות אלו הוביל לשינויים משמעותיים בראשית שנות האלפיים.

בתחילת שנות האלפיים הפכו ויכוחים שהיו בתוך הקהילה לסדקים עמוקים. את שורשי הפילוגים הללו אפשר לייחס כבר למלחמת לבנון ב-1982, שרבים החשיבו כמלחמת בחירה ראשונה של ישראל, אך הפילוגים הלכו וגדלו באיטיות. האינתיפאדה הראשונה בשנת 1987 העלתה שאלות כאובות לגבי מדיניות ישראל עשרים שנה לאחר ניצחון 1967, לא רק בישראל, אלא גם בארצות הברית. במהלך שנות השמונים והתשעים הפכו ישראלים שביקרו מדיניות זו פעילים וקולניים יותר, והקימו ארגונים נגד הכיבוש, דוגמת "בצלם" (1989), וכן החלו לעקוב אחר הפרות זכויות אדם או לקבל עליהם סוגיות שארגונים קיימים, כגון האגודה לזכויות האזרח, עסקו בהן. סביר להניח שיהודי אמריקה השמאלנים היו קשובים גם לביקורת פנימית זו על מדיניות ישראל – במובן זה יש גם השפעה דו-צדדית.

ספרו של רוזנטל על **יחס האהבה** הדועך משנת 2001 לא עורר סערה בזמנו (Rosenthal, 2001), אבל בשנת 2010 פגע העיתונאי פיטר ביינרט בעצב רגיש במאמר שפרסם ב-*New York Review of Books*, ובו טען שישראל מאבדת פופולריות בקרב צעירים יהודים אמריקנים, כיוון שהסכסוך הישראלי-פלסטיני הפך להיות רעיל מכדי לגעת בו, או גרוע מכך: כיוון שהערכים הלא-ליברליים העומדים בבסיס הסכסוך רחוקים מרחק מהותי מהרוח הליברלית היהודית האמריקנית והמסורתית, והם נשארים מחוץ למחויבותם של צעירים יהודים אמריקנים לסוגיות ליברליות אחרות (Beinart, 2010). הפעם עוררה העמדה הזאת פולמוס משמעותי.

הרגישות גם לא דעכה: שש שנים לאחר מכן פרסם דב וקסמן את ספרו "צרות בשבט", תוך שהוא מתאר את הקרע הגובר בחיים היהודיים באמריקה, שמרכזו ישראל ומדיניותה השנויה במחלוקת. "תם עידן התמיכה הבלתי מעורערת והבלתי מותנית בישראל", כתב בהחלטיות. "... עידן חדש של סכסוך על ישראל מחליף את התקופה הישנה של הסולידריות" (Waxman, 2016: 2). ספרו של וקסמן עורר גם הוא מחלוקת וביקורת בקרב קהלים יהודיים אמריקניים. התגובות הסוערות הללו משקפות ככל הנראה את האמת הבסיסית העומדת מאחורי הטענה, כי יהדות אמריקה מפולגת יותר ויותר כתוצאה מעמדות שונות כלפי מדיניות ישראל, ומדגישות את אופייה הלא מונוליטי של הקהילה ואת נקודת המבט המקוטבת יותר ויותר בעניין ישראל.

מקור המתח האמריקני-יהודי הפנימי ביחס לישראל מצוי בתמיכה במדיניות ישראל כלפי הפלסטינים או בהתנגדות לה. אך בלב אלה טמון הבדל מהותי בתפיסת העולם ובערכיהם הפוליטיים של היהודים בישראל לעומת עמיתיהם

האמריקנים. מחקר רחב של ישראלים שנערך על ידי Pew Research הדגיש הבדלים של ממש בערכים הבסיסיים של יהודי ישראל בהשוואה לתוצאות סקר דומה של Pew משנת 2013 על יהודים אמריקנים. לשם השוואה, יותר מפי שלושה מיהודי אמריקה הכירו באפליה של מוסלמים בישראל; יותר מפי שניים מיהודי אמריקה אמרו ש"פעולה למען צדק ושוויון" הייתה חלק מרכזי בזהותם היהודית, ובעוד ש-69% מיהודי אמריקה אמרו ש"ניהול חיים אתיים ומוסריים" היה חלק מהותי מזהות היהודית עבורם, פחות ממחצית מיהודי ישראל אמרו אותו הדבר (47%) (Pew Research Center, 2017). מסיבות אלה, הביקורת בקרב היהודים האמריקנים על ישראל הפכה קולנית יותר לא רק בכל הנוגע לכיבוש, אלא גם בנוגע לבעיות של אפליה וחוסר שוויון בתוך ישראל, כמו גם איומים על עקרונות הדמוקרטיה וזכויות האזרח באופן רחב יותר. יהודים אמריקנים גם נפגעים יותר ויותר בגלל המכשולים שמונחים לרגלי היהדות הקונסרבטיבית והרפורמית בישראל, בגלל מיקוח מדיני עם מפלגות חרדיות בממשלת ישראל. הפגיעה הזאת מגבירה את אכזבתם מההתעניינות הנמוכה יחסית בערכים ליברליים בקרב הציבור בישראל, וגם יוצרת את הרושם שישראל אינה מבטיחה חופש דת – מושג מפתח בדמוקרטיה האמריקנית, שחשוב לא פחות ליהודים (Cortellessa, 2018).

סביר להניח שיש בסיס עמוק עוד יותר לערכים השונים של כל צד, בסיס המשקף את החוויות האישיות והשונות מאוד של חברי כל צד. כך למשל, אמריקנים יהודים שנהנו מזכויות מיעוט ומחירויות אזרחיות שקרובות לליבם של ליברלים רבים, ומינפו את האקטיביזם שלהם מטעמים אלה גם למען קבוצות אחרות בארצות הברית. הכרת הצורך בזכויות ובערכים כאלה משמשת גורם מכריע בתמיכתם האיתנה של יהודי אמריקה במפלגה הדמוקרטית – בבחירות לנשיאות, בערך 70% מיהודי אמריקה מצביעים למועמדים דמוקרטיים במשך השנים (Troy, 2016).

יחד עם זאת, היהודים בישראל הם הרוב, ולכן הם נהנים באופן הישיר ביותר (כך סבורים רבים) מחיזוק זכויות הרוב על חשבון הגנת המיעוט, הגנה ששירתה את קרוביהם בארצות הברית בהיותם מיעוט. המשמעות היא ששני הצדדים אימצו את המדיניות ששימשה את האינטרס העצמי שלהם באופן הטוב ביותר, מה שנוגד כל רעיון שלפיו יהודים נוטים באופן כללי לעקרונות ליברליים. אקטיביזם של יהודים אמריקנים ליברלים ברוח העקרונות האמריקנים הליברלים עומד הרבה מעבר לצרכים המיידיים של יהודים, דבר שמשמש עדות למחויבות לעקרונות אלה גם כאשר הם אינם הנהנים הישירים מכך. עם זאת, כפי שציין פיטר ביינרט, מה שנראה כמו מחויבות אמריקנית יהודית לערכים ליברליים נעלם לעיתים קרובות ביחס לגישה לישראל. סתירה זו הובילה דווקא לפילוגים פוליטיים עמוקים בקרב הקהילה היהודית האמריקנית בשנים האחרונות, ככל שחלק מיהודי אמריקה הפכו ביקורתיים יותר כלפי ישראל כביטוי לערכיהם הליברליים.

התפוצות היהודית האמריקנית כיום. בסופו של יום, התמיכה הגורפת בישראל בקרב יהודי אמריקה עברה עם הזמן מלהיראות א-פוליטית לכדי אינדקציה לתמיכה בממשלת הימין, באידיאולוגיה לאומנית, בכיבוש מתמשך ובהרחבת ההתנחלויות. נכון לעכשיו, המונח 'פרו-ישראל' קשור באופן נרחב לתמיכה

במדיניות ממשלת ישראל או לחזית רחבה נגד ביקורת על מדיניות ישראל ביחס לפלסטינים.

הקמתו של ג'יי סטריט בשנת 2008 נחשב לשינוי סמלי באופיו של האקטיביזם היהודי האמריקני ביחס לישראל, ומכאן שמדובר ברגע מתאים לאפיין בו את השינויים הללו, עשור לאחר הקמתו. במהלך העשור ההוא, יהודים פרוגרסיביים נהיו קולניים יותר ויותר בזיהוי התפקיד 'הפרו-ישראלי' ובדחייתו, או ליתר דיוק, ניסו להגדיר מחדש מה משמעותה של הבחירה להיות 'פרו-ישראל'. קהילה זו מתעקשת כי קידום השלום הוא הדרך האמיתית לתמוך בישראל. המתנגדים, השמרנים וחלק גדול מהממסד היהודי הוותיק, נלחמו בהם כדי להגדיר את המשמעות של תמיכה בישראל, ובסופו של דבר לקדם את העמדה שתמיכה בישראל פירושה הגנה על מדיניות הממשלה ותמיכה בה. תמיכה זו נמשכת גם ככל שמדיניות זו הפכה לימנית ולנוקשה יותר כלפי הפלסטינים, אך גם בענייני פנים, בדרכים שגורמות מורת רוח ליהודי אמריקה.

הקהילה היהודית האמריקנית הפרוגרסיבית זיהתה בעיות מרובות – החל בביקורת על מעשיה של ישראל בסכסוך, וכלה בביקורת על חקיקה שנחשבה להפרה של נורמות דמוקרטיות או לאיום עליהן, על כפייה דתית ועל הטרדה של קהילות היהודים הלא-אורתודוקסים.⁽⁷⁾ ארגונים יהודיים אמריקנים שפעילו את מוקדשת למטרות אלה התפשטו במהלך העשור. הקרן החדשה לישראל היא מהארגונים החשובים ביותר בתחום זה, ויש לה שותפות סימביוטית עם ארגוני ה'מולדת' – קרן ארגונים בישראל – בדמות גיוס כספים לתמיכה במטרות פרוגרסיביות מתקדמות בישראל. במשך שלושה עשורים מיום הקמתה, תמכה הקרן החדשה לישראל ב-900 ארגונים, וחילקה 300 מיליון דולר (New Israel Fund website).

כאשר ארגונים יהודיים פרוגרסיביים אלה השמיעו את קולם הפוליטי, הם רצו לחזק פוליטיקאים אמריקנים המחויבים לשנות את המדיניות האמריקנית לאפיקים שלפי השקפתם יקדמו ביתר שאת הן את השלום והן את החברה הדמוקרטית הליברלית. אחרים מחפשים לזוּם קשר ושותפות עם ארגונים ישראליים בעלי דעות דומות, כדי לתרום למאמציהם באופן ישיר.

מה הייתה ההשפעה? כתוצאה מהתפתחויות אלה, ברור כי הפוליטיקאים האמריקנים מודעים לעובדה שקהילת התפוצות היהודית אינה מאוחדת בתמיכה במדיניות ישראלית אחת. פוליטיקאים השוקלים לשנות כיוון במדיניות ארצות הברית כלפי ישראל יודעים כעת כי חלקים ניכרים מיהודי אמריקה תומכים במדיניות שנועדה לקדם את השלום באופן פעיל יותר, גם אם מדיניות כזו עשויה לסתור את השקפת הימין הישראלי והיהודי.

סמן משמעותי לכך ניתן לראות בשינויים במפלגה הדמוקרטית מאז קמפיין 2016. באותה תקופה עסק המועמד לנשיאות, ברני סנדרס, בתחרות סוערת מול הילרי קלינטון על מועמדות המפלגה. עמדותיה של קלינטון ביחס לישראל שיקפו במידה רבה את התמיכה המסורתית הדו-מפלגתית בעמדות הממשלה בישראל כלפי הפלסטינים, בליווי תמיכה פושרת בדרך כלל לפתרון של שתי

(7). לדוגמה, ראו את המשך המתיחות בנוגע לנשות הכותל והפשרה על מרחב התפילה בכותל המערבי לזרמים לא אורתודוקסים, כמו גם מעצרו של רב קונסרבטיבי בשנת 2018.

מדינות. סנדרס יצר ניגודיות חריפה, אז וגם היום, בכך שנקט קו תומך בישראל, אך גם ביקורתי ביותר, ובכך גרם לדיונים מדיניים אמריקניים המבקרים את ישראל על התייחסותה לפלסטינים להגיע לרמה הגבוהה ביותר בפוליטיקה האמריקנית עד לאותה עת. הוא המשיך בכיוון זה גם לאחר כישלוננו במועמדות לנשיאות, ונשאר בעל השפעה רבה (Beinart, 2018). בשנת 2016 אימצה המפלגה הדמוקרטית את הקריאה ההולכת וגוברת לאמריקה לשנות את עמדתה ביחס למדיניותה של ישראל בנושא זה, בצעד שנראה עדין וחלקי מאוד מבחוץ, כפלטפורמה חדשה לפתרון של שתי מדינות שתכבד את שני הצדדים, כולל "עצמאותם, ריבונותם וכבודם של הפלסטינים." אף על פי שהיא דוחה שפה חזקה יותר הקוראת לסיום הכיבוש, היה אפשר לראות בכך פריצת דרך בתנאים הכלליים של השיח הפוליטי האמריקני עד לאותה עת (TOI Staff and AP, 2016).

נראה כי קו קשוח זה הוא הכיוון הכללי שנוקטת המפלגה הדמוקרטית גם כיום. בשנת 2018 נכנסו שלושה דמוקרטים צעירים חדשים לקונגרס בבחירות האמצע - אלכסנדריה אוקסיו-קורטז, אילהאן עומר ורשידה טליב - ועוררו גלי מחלוקת בגלל ביקורתם הגלויה כנגד מדיניות ישראל ותפקידה של אמריקה.⁽⁸⁾

בעוד שעמדותיהם של נציגים דמוקרטים חדשים אלה עשויות להציף רגשות, עמדותיהם הפרוגרסיביות של צעירים אמריקנים מצביעות על תמיכה אפשרית במפלגה הדמוקרטית המבקשת לשנות את המדיניות כלפי ישראל בעתיד. מחקר Pew מ-2013 מראה כי יהודים אמריקנים צעירים צפויים לתמוך בפתרון של שתי מדינות יותר מאלו שמעל גיל 50, מאמינים פחות מאנשים מבוגרים כי הרחבת ההתנחלויות עוזרת לישראל, סבורים פחות שממשלת ישראל עושה מאמץ אמיתי למען השלום, ומאמינים פי שלושה מהמבוגרים כי ארצות הברית מעניקה תמיכה רחבה מדי לישראל (Pew Research Center, 2013). פוליטיקאים אמריקנים עדיין עשויים להיות זהירים מאוד מלנקוט עמדות שנראות נוגדות את ההנהגה היהודית המסודרת והמבוססת, אולם נראה כי בקרב הדמוקרטים מתחולל שינוי איטי לטובת מדיניות אמריקנית המכוונת יותר לשלום. זה מציב את הדמוקרטים בעמדה שונה מן העמדה החזקה וה'פרו-ישראלית' של ה-GOP (בפרשנות שלפני J Street), ומסיבה זו הולך וגובר השיח על כך שישראל תהפוך בארצות הברית לסוגיה חד-מפלגתית ולא דו-מפלגתית.

נשאלת השאלה אם ההתמקדות המואצת של היהודים האמריקנים בכל הנוגע לשלום עם הפלסטינים, לערכים דמוקרטיים ופרוגרסיביים ולפלורליזם דתי בישראל, השפיעה, או יכולה להשפיע, על המדיניות הישראלית בקשר לסכסוך. עד כה עורר אקטיביזם יהודי-אמריקני פרוגרסיבי התייחסות מועטה בישראל, אך בעלת השלכות שאפשר להבחין בהן בשינוי המדיניות הישראלית.

שאלה חשובה העולה בהקשר זה היא אם בעתיד, קהילה זו, ההולכת וגדלה, יכולה לשכנע את ישראל להתקרב להסכם שלום עם הפלסטינים, שיסיים

(8). ראו למשל: Stolberg Gay, 2019, Sargon Ungar, 2018.

באופן נרחב את הכיבוש. עד לנקודה זו עולים שני אפיקי שינוי עיקריים: האחד הוא העצמת תומכי השלום בחברה האזרחית בישראל, והאחר – היחלשות המדיניות האמריקנית השואפת להשפיע על ההנהגה הפוליטית בישראל לכרות שלום, במיוחד מאז הגעתו של דונלד טראמפ לבית הלבן. שני אפיקים אלה הם מסלול ארוך ואיטי. אף לא אחד מהשניים הגשים את המטרה להגיע לשלום או לסיים את הכיבוש.

חויית התפוצות הפלסטינית

העיסוק בתפוצה הפלסטינית חייב להתחיל בכמה הבחנות משמעותיות בהשוואה לתפוצה היהודית. עצם המונח 'תפוצות' שנוי במחלוקת בספרות על פלסטינים, כיוון שהוא מרמז על עם שהשתקע בחוץ לארץ, או שעבורו השיבה הפיזית אפשרית. עבור הפלסטינים אפשרות זו אינה קיימת, ולכן זכות השיבה נותרה מרכזית בשאלה הלאומית, אם באופן סמלי ואם באופן חומרי (Peteet, 2007). לעומת זאת, התפיסה היהודית של 'קיבוץ גלויות' לישראל המודרנית אומצה רק חלקית ורק במשך תקופות מסוימות בקרב יהודים בהיסטוריה. אפילו פלסטינים שלא מתכננים לחזור באופן אישי מתאחדים בדרך כלל סביב שאלת השיבה. הדבר משקף את האופי הא-סימטרי של הקהילות: המונח 'התפוצה הפלסטינית' מתייחס בעיקר לקבוצה לאומית שבה קהילות דתיות שונות, ואילו המונח 'התפוצה היהודית' מתייחס בעיקר לקבוצה דתית בעלת מגוון רחב של רגישויות לאומיות.

פלסטינים פוזרו או הוגלו בשלב מאוחר מאוד ביחס ליהודים, והיה להם פחות זמן להתבסס במדינות מארחות. אך ההבדל העיקרי נעוץ אולי במצבה של מולדתם ולא במדינות המארחות. ישראל כבר הוקמה, והיא מדינה בת שבעה עשורים. התפוצה היהודית עוסקת בשיח עמוק, ולרוב במחלוקת, על טיבה של המדינה שעליה להיות, ועל מה שעליה לעשות. לעומת זאת, הפלסטינים מחוץ לאזור נאבקים על עצם שחרור מולדתם. גם להם יש מגוון עמדות באשר לאופיו של השחרור: האם המשמעות היא מדינה עצמאית בגבולות 1967, מדינה פלסטינית מהנהר לים? או אולי זכויות דמוקרטיות מלאות במדינה אזרחית או דו-לאומית אחת?. משמעות הדבר היא ששתי הקהילות בחוץ לארץ מחויבות באופן מסוים לשתי שאלות שונות לחלוטין: יהודים מבקשים לקשט את ביתם השני, ואילו הפלסטינים נאבקים שיהיה להם בית.

הגולה הפלסטינית אינה סיפור אמריקני. למעשה, ארצות הברית מארחת רק את הקהילה הפלסטינית השביעית או השמינית בגודלה בגולה, תלוי אם ישראל נכללת ברשימת המדינות המארחות.⁽⁹⁾ אלו החיים מחוץ לפלסטין,

(9). אני משתמשת במונח "גולה" כשמדובר באנשים החיים מחוץ לפלסטין או לישראל, כולל פלסטינים במדינות ערב. יש ויכוחים משמעותיים כיצד להגדיר את התפוצות הפלסטיניות, אך אשתמש בהבנתם של אלה שגרים הרחק מהמולדת, במדינה מארחת. כיוון שפלסטינים כמולד-תם ההיסטורית בעיקר את כל האזור שלפני 1948, הכוונה היא לכל פלסטיני שאינו גר באזור זה, בלי קשר למעמד הפליטים, אך כולל את כלל הפלסטינים. למידע נוסף על הדיון בנושא הגדרת התפוצות הפלסטינית, ראו: Peteet, 2007: 627-646 או Hanafi, 2003: 157-182.

לישראל או למדינות ערב, מסתכמים רק ב-5.5% מהאוכלוסייה הפלסטינית העולמית או ב-11% מהתפוצות.⁽¹⁰⁾ אמריקנים פלסטינים עשויים למנות קצת יותר מ-85,000.⁽¹¹⁾

בהתחשב בניגודים חדים אלה, ניתן לשאול אם אפשר בכלל להשוות את שתי הקהילות ולהקביל ביניהן ביתוח אחד.

עם זאת, ישנן כמה סיבות שמצדיקות ניתוח כזה, במיוחד ביחס לתפקידה של ארצות הברית.

כאמור, ארצות הברית מחזיקה במפתחות לתהליך השלום, אך בינתיים ממלאת גם תפקיד חזק המאפשר את המשכיות הסכסוך באמצעות תמיכה כלכלית-צבאית ופוליטית בישראל. אם הדרך לשלום עוברת בארצות הברית, על תומכי השחרור, העצמאות והצדק עבור פלסטין – אם יהודים ואם פלסטינים – להשפיע בהכרח על סביבת הדעות ועל עיצוב המדיניות שם.

יתרה מזאת, אטען שמרכז הכובד להשפעת התפוצה הפלסטינית עבר במהלך השנים מנקודות הכובד הקודמות שלה במזרח התיכון. לא מדובר בשינוי ליניארי או שלם – ניתן לטעון כי חאלד משעל, המנהיג הבכיר של חמאס, שבסיוסו במדינות אחרות במזרח התיכון במשך רוב חייו הפוליטיים, היה גם הוא בעל השפעה מכרעת. אך בעוד שהוא בעל השפעה יחיד בתנועה פוליטית אחת, הקהילות הפלסטיניות במדינות המערב הפכו למייצגי הכיוונים החדשים של האקטיביזם הפלסטיני. מבלי לנסות לכמת את השפעתו של האקטיביזם הפלסטיני האירופי ביחס לאקטיביזם הפלסטיני האמריקני, האחרון משמש בהחלט דוגמה מובהקת לביטויים העיקריים של אקטיביזם פלסטיני כיום. האקטיביזם האמריקני-פלסטיני, לצד תומכים לא פלסטינים בארצות הברית ובעולם, הוא כוח המפתח, והוא שמעצב את השיח הבין-לאומית סביב פלסטין. שיח זו מהדהד באזור ישראל ופלסטין, אך מעניק גם קול חזק לקובעי מדיניות ולמשפיעים בארצות הברית ובמדינות מערביות אחרות.

לבסוף, אם ימצאו יהודים ופלסטינים החולקים מטרה משותפת, פועלים בסולידריות, או לפחות מאמינים שמטרותיהם הלאומיות משלימות זו את זו, הניתוח יכול לשפוך אור על אפשרויות שיתוף הפעולה ביניהם כפעילים הפועלים באותה זירה מחוץ לארץ.

חלק ניכר מהספרות הקיימת בנושא התפוצות הפלסטינית עוסק בשאלת הזהות הפלסטינית, בהגדרות המונחים דוגמת גלות לעומת פליטות,⁽¹²⁾ ובמצבם החומרי במיוחד של אלו החיים בתנאים קשים ובמחנות פליטים במזרח התיכון. לאור זאת, יש לעסוק בהתפתחות ההיסטורית של השאלה הפוליטית הפלסטינית לאור יחסי הגומלין בין התפוצה למולדת.

(10). אחוזים אלה מבוססים על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפלסטינית, שעודדו לשנת 2015. http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Population%20e%20s.htm בגלל קשיים באיתור מקור אחד המאגד את מספר הפליטים הפלסטינים, הרשימה הטובה ביותר נמצאה בוויקיפדיה – לאחר שבדקתי כל מקור בנפרד, אני נוקטת אם כן את הכללתה הנדירה של ויקיפדיה כמקור <https://en.wikipedia.org/wiki/Palestinians> (11). על פי נתוני לשכת המפקד האמריקנית - <https://factfinder.census.gov/faces/tableser-vices/jsf/pages/productview.xhtml?src=bkmk> (12). ראו למשל: Kamel Dorai, 2002.

מי מוביל? מנהיגות פלסטינית היסטורית. מייד לאחר הקמתה של ישראל בשנת 1948, הזעזוע של הנכבה, והתווה ובוהו אצל כשלושת רבעי מיליון איש הפזורים ברובם במזרח התיכון, כמעט שלא הייתה לפלסטינים מנהיגות ברורה. במהלך שנות החמישים הם נטו להניח את גורלם בידי המנהיגים הפאן-ערבים, ופיתחו ארגונים משלהם רק בראשית שנות השישים (Krause, 2017). הפלגים המוקדמים הללו יצאו מהגדה המערבית, אז תחת שלטון ירדן, מלבנון, מירדן, מסוריה ומעזה. כך גדלה והתהוותה מנהיגות צעירה זו מהתפוצות הפלסטיניות, לצד מנהיגות דומה במולדת.

באמצע שנות השישים הפך אש"ף לשחקן המרכזי במאבק הלאומי הפלסטיני. שני מאפיינים רלוונטיים ביותר לפרק זה: ראשית, אש"ף דגל במאבק מזוין כאמצעי להשגת שחרור לאומי, ושנית, אף שנוסד רשמית בירושלים, הוא הושפע מאוד מדמיונות מהתפוצות הפלסטיניות והונהג על ידיהן. הקמתו נתמכה מאוד על ידי מצרים. יאסר ערפאת, שארגונו "פתח" עסק אז בהשגת שליטה באש"ף, נולד במצרים, אך פעל באותה תקופה בכוחות (Rubin, 1935). הוא ייסד וטיפח את "פתח" מכונית, מלבנון, מירדן ומסוריה, תוך השראה והכשרה במהלך שנות המהפכה באלג'יריה, ובשנת 1964 ביסס את מטהו בדמשק (שם, 10). בשנים שמייד לאחר 1967, נכנס ערפאת לגדה המערבית לצורך גיוס תמיכה בתנועת עצמאות פלסטינית לנוכח מידה מסוימת של חוסר עניין, כאשר חלק מהתושבים היו מחויבים יותר לשלטון ירדני או לפאן-ערביות (שם, 16).

יתר על כן, המשמעות המוחשית של גירוש "פתח" מהגדה המערבית היא התבססותו בירדן, תהליך שהשתקף באירועי כראמה ו'ספטמבר השחור'. שתי התרחשויות אלה שימשו בסופו של דבר לגיבוש ההנהגה הסמלית של הפתח אז ביריבותה מול אש"ף. פיטר קראוזה אפילו אפיין את היריבות כתחרות של שתיים בין סוריה למצרים (Krause, 2017: 48).

כך או כך, בזמן מלחמת 1967 היה המאבק הלאומי הפלסטיני כבר מגובש יותר, ונוצר ברובו תחת הנהגה, גיבוי ואירוח של מדינות אחרות (אם כי הבמה המרכזית של המאבק הייתה בתחילה המולדת, עד שגם היא עברה בסופו של דבר לזירה הבין-לאומית). הנהגה זו בחרה באסטרטגיה של מאבק מזוין.

בשני העשורים שלאחר מכן התרחש בעיקר מאבק הישרדות עבור אש"ף, שיעבור מירדן ללבנון ואז לתוניסיה לאחר מלחמת 1982. בעקבות המלחמה נחלש אש"ף משמעותית, וכתוצאה מכך עבר המאבק הלאומי הפלסטיני לליבת המולדת. מעבר זה המחיש את השפעת הזיקה בין גולה לבין מולדת על מאבק לאומי, כפי שתיארנו בחלק התיאורטי לעיל.

בשנת 1987 החלה האינתיפאדה הראשונה כאירוע ספונטני במחנות הפליטים בעזה. קהילות מקומיות, פעילים, נשים וילדים ואזרחים כלליים הובילו שורה של פעילויות מחאה אזרחיות. השפעת האינתיפאדה שינתה את מהלך האירועים בפלסטין. האינתיפאדה התחילה במולדת והובלה על ידי המולדת, אך אש"ף קשר את עצמו במהירות למאבק. ההפגנות האזרחיות תוגברו על ידי עימותים קלים שבהם בדרך כלל הייתה ידו של הכוח הצבאי הישראלי על העליונה. עם זאת, האלימות הנמוכה וההשתתפות המונית יחסית העניקו

לשאלה הפלסטינית מוסריות גבוהה שסימנה תפנית משמעותית וסמלית בהשוואה לטקטיקות המאבק עד לאותה עת.

ח'ליל מראר הראה כי האינתיפאדה השיגה שני שינויים עיקריים: ראשית, בעוד שקראחה מזהה את הפיצול ואת התחרות בין התנועות הפלסטיניות כחולשה הגדולה ביותר, מראר כותב כי האינתיפאדה "תקדם את האחדות היות והמאבק הפלסטיני היה כרוך באמצעים ובסמלים שדיברו הן לקהילה הערבית-אמריקנית והן לחברי ההתנגדות בשטחים הכבושים" (Marar, 2009: 93). העדות לכך שהאינתיפאדה דיברה גם לאש"ף לא פחות, היא העובדה שאש"ף התחבר גם הוא במהירות למאבק, וגם הודיע בתוך שנה אחת על שינוי מדיניות שהיה תפנית משמעותית במדיניות הפלסטינית במשך העשורים הבאים.

כך נוצרה התפנית העיקרית השנייה. האינתיפאדה דגלה במאבק אזרחי לא-אלים, ונמנעה מפעולות טרור שהיו קשורות לשאלה הפלסטינית עד אז. שנה לאחר פרוץ האינתיפאדה, בדצמבר 1988, הודיע אש"ף שיותר על אלימות כאמצעי העיקרי של המאבק, ותמך רשמית במדינה פלסטינית בגבולות 1967. זו הייתה הכרה דה-פקטו בישראל: הנציג הארגוני הראשי של העם הפלסטיני לא תבע בעלות מלאה על כל האדמות מהנהר לים (PLO Statement, 7 December 1988).

מכאן ואילך, הפרדיגמה השוררת באש"ף היא דיפלומטיה. שש שנים לאחר פרוץ האינתיפאדה, עם חתימת הסכמי אוסלו, הותר להנהגה – שעד אז הייתה מבוססת בתוניסיה – לחזור לאזור כרגע ניצחון של שיבה. הקמת הרשות הפכה את הנהגת התפוצות ממהפכנים לבוני המדינה שתקום (לפחות מהפרספקטיבה הפלסטינית, שקיוותה שהתהליך יוביל הקמת מדינה). התקוות שהועלו בנושא זה גם גרמו לפלסטינים רבים לעבור או לחזור מהתפוצות לשטחים הפלסטיניים. מעבר זה הפך את המולדת למקום העיקרי שממנו מונעים מהלכים פוליטיים (Shikaki, 1996: 5-20).⁽¹³⁾

עליית חמאס שימשה האופוזיציה העיקרית הן לאש"ף או ל"פתח" והן להסכמי אוסלו. על אף זאת, עליית חמאס בעזה הבטיחה כי המדיניות הפלסטינית תמשיך להיות מונעת מהמולדת. פלסטינים בתפוצות לא הניבו תרומות ארגוניות או מדינית חדשה משמעותית במהלך שלב זה. ההיסטוריה הלאומית התפתחה באזור.

תהליך השלום החל לדעוך זמן קצר לאחר לידתו. לאורך שנות התשעים התרחבו ההתנחלויות, הוחמצו מועדים, וטרור ואלימות ערערו את תהליך אוסלו. לאחר שמאמץ המשא ומתן בשנת 2000 נכשל, פרצה האינתיפאדה השנייה.

הפעם נתמכה האלימות שוב על ידי "פתח", כמו גם על ידי חמאס. עם זאת, היא לא הייתה יעילה יותר לקידום זכויות פלסטינים מכפי שהייתה לפני 1988. תהליך השלום נותר מת או לא יעיל במשך העשור. התחרות בין "פתח" לחמאס העמיקה לאחר שישאל התנתקה מעזה בשנת 2005, לאחר הבחירות

(13). שיקאקי מצוין גם כי טיפוח מנהיגות מקומית מנקודת מבטה של ישראל עשוי, אם כי לא במכוון, להחליש את המנהיגות הפלסטינית בגולה ואת מרכזיותה, ובכך להחליש את מרכזיות זכות השיבה ואת חשיבותה. נוסף על כך, אף כי אין תיעוד ברור לגבי מספרם של החוזרים, גורמים פלסטיניים דיברו לעיתים קרובות על כ-100 אלף כאלו, כולל כל אנשי הצוות של פתח ואש"ף שהגיעו לאזור בעקבות אוסלו (התכתובות פרטיות עם חליל שיקאקי).

הפלסטיניות ב-2006, ולאחר השתלטות חמאס על עזה בשנת 2007. כתוצאה מכך נחלשה הפוליטיקה הפלסטינית במולדת.

אולם באמצע העשור הבעייתי הזה הגבירה החברה האזרחית הפלסטינית את האקטיביזם שלה. בשנת 2004 הקימה קבוצת אקדמאים ברמאללה את החרם האקדמי והתרבותי הפלסטיני על ישראל (PACBI). שנה לאחר מכן פרסמו פעילי החברה האזרחית ברמאללה את הקריאה לחרם, למשיכת ההשקעות ולהטלת סנקציות, הידועות כיום בשם BDS.

נראה כי תנועת ה-BDS הופיעה כמדרגה חדשה בפעילות הגולה הפלסטינית: אקטיביזם וירטואלי. חוקרים אחדים ציינו כי אי-יכולתן של עשרות שנים למלא את הקשר למולדת הובילה את הפלסטינים בגולה לייצר צורות תקשורת חדשות איתה. עליית האינטרנט הציעה ככל הנראה הזדמנות חדשה, וזו אומצה בקלות על ידי רשתות פלסטיניות מקצועיות ותרבותיות ועל ידי פעילים בקמפוסים ופעילים כלליים, והניבה מערך גדול של קבוצות אקטיביסטיות פלסטיניות וירטואליות. כבר בשנת 2001 כתב סארי חנאפי ש"הקושי למצוא פתרון לשיבתם הפיזית של הפלסטינים בגולה למולדת מטופל יותר ויותר על ידי העלייה של קהילות וירטואליות" (Hanafi, 2001).

הקהילה האקטיביסטית הפלסטינית הוירטואלית פרוחה במהלך העשור, והתפתחה לרשת צפופה של שחקנים וירטואליים בעיקר ממדינות מערביות. ממחקרו של בן דוד (2012) עולה כי מקום המגורים הראשון של המשתמשים ברשת היה ארצות הברית (עם 29% מהצמתים), אחריה קבוצה גדולה שלא ציינה באופן ספציפי את מקום מגוריה, ורק 9% נמצאים בשטחים הפלסטיניים. יתרה מזאת, אחת הפעילויות המרכזיות ברשת זו היא מה שכן דוד מכנה 'העניין העיקרי' לפעילים פלסטינים בחוץ לארץ – BDS.

במהלך 13 השנים האחרונות מאז קריאת ה-BDS, נראה כי גורם זה השפיע באופן המאחד ביותר על שחקני התפוצות הפלסטינים.

לפי בן דוד: "תנועת החרם, משיכת ההשקעות והטלת סנקציות (BDS) מפגישה בין מרבית הארגונים בעולם התומכים בשאלה הפלסטינית... ומאז אומצה גם על ידי רשת התיאום הבין-לאומית למען פלסטין, המאגדת את מרבית תנועות הסולידריות הפלסטיניות ברחבי העולם, המאוחדות תחת תנועת ה-BDS". רשת זו כוללת ככל הנראה 59 שחקנים ארגוניים מ-22 מדינות שונות – רק שלוש מהן במזרח התיכון (מצרים, ישראל וסוריה) (בן דוד, 2012: 29).

שני גורמים נוספים מחזקים את הרלוונטיות של תנועת החרם לקהילות התפוצות, ואולי מחזקים את הצלחתה כגורם מאחד לשאלה הפלסטינית מחוץ למולדת. ראשית, כמעט בהגדרתו, חרם כלכלי ותרבותי הוא בין-לאומי: המטרה היא לשדל תאגידים בין-לאומיים ואישי תרבות להפסיק להשקיע או להופיע בישראל. שנית, שיטה זו מושכת מטבעה מגוון רחב של פעילים שאינם פלסטינים, אך תומכים בחרם כסולידריות. אופיו הבלתי אליים של חרם, בשילוב לגיטימציה חזקה ותהודה של החרם על דרום אפריקה, הופכים את החרם לאטרקטיבי עבור תומכי חוץ באופן שהאלימות של מנהיגים פלסטינים במזרח התיכון משנות השישים לא הצליחה להשיג.

במאמר מוסגר ראוי לציין, כי רעיון החרם מתוך השטחים הפלסטיניים מורכב יותר. ניסיון החרם הלאומי על סחורות ישראליות מצד פלסטינים בשטחים תחת ראש הממשלה הפלסטיני לשעבר, סלאם פיאה, נתקל בקשיים, והוחיה בצורה חלקית ומקוטעת מעת תחילתו, תוך השפעה מועטה. פלסטינים רבים בגדה המערבית תלויים לפרנסתם תחת הכיבוש במעסיקים ישראלים, מה שמקשה על פיתוח כלכלי עצמאי.⁽¹⁴⁾ אנטי-נורמליזציה היא נושא נפוץ באזור הפלסטיני, אך לעיתים קרובות היא מוגבלת לאלטיה אינטלקטואלית המסוגלת לאמץ עקרונות אנטי-נורמליזציה הנושאים מחיר חומרי מועט.

השפעה: השאלה של מאמר זה נותרה: מה הייתה ההשפעה בשלב האחרון של פעילות קהילת התפוצה הפלסטינית - זאת שבמדינות המערב ולא זאת שבמדינות ערב, ואשר התגייסה בעיקר סביב קריאות ה-BDS - על הסכסוך? האם התנועה קידמה שלום, קיצרה או צמצמה את הסכסוך האלים או שיפרה את מצבם של הפלסטינים באזור או בגולה?

בכל הנוגע לצעדים אמפיריים, אי-אפשר לטעון שה-BDS, התפוצות או גורם אחר, קידמו שלום במשא ומתן. בזמן כתיבת שורות אלה, נראה המשא ומתן רחוק מתמיד. קצב המלחמות והאלימות מאז 2005 היה מסחרר: שלוש מלחמות בעזה (2008/9, 2012, ו-2014), גל דקירות והוצאה להורג של דוקרים במקום (2015-2016), והתלקחויות קטנות המותירות מאחוריהן נפגעים רבים בקרב פלסטינים וישראלים. מספר ההרוגים הפלסטינים גדול ממספר הישראלים שקיפחו את חייהם במהלך האירועים האלה. כמו כן, מצבם החומרי של הפלסטינים הידרדר, במיוחד בעזה. אין ולו פעולה פוליטית אחת בתפוצות ששיפרה את תנאי מחייתם של הפלסטינים במולדת.⁽¹⁵⁾

עם זאת, לקמפיינים האינטנסיביים סביב חרם, במיוחד בשפה האנגלית, הנתמכים באופן נרחב בקמפוסים של מכללות ואוניברסיטאות ומנועים על ידי רשתות וירטואליות גלובליות, שכאמור נמצאות ברובן בגולה - היו השפעות מסוג אחר.

בשנת 2013 נקט האיחוד האירופי צעד מהוסס והוציא הנחיות נגד פרויקטים משותפים בהתנחלויות ישראליות. העיתונות והחברה הישראלים אומנם ראו בכך חרם, אף שהנחיותיו לא היו מחייבות. סלבריטאים בעלי שם, ובהם אלביס קוסטלו, סטיבן הוקינג המנוח, לורד ולאנה דל ריי, ביטלו את הופעותיהם בישראל כהצהרה פוליטית, ואחרים, דוגמת רוג'ר ווטס, התחייבו לחרם. תקריות אלה הפריעו לממשלת ישראל מספיק כדי שתקדיש מאמצים ומימון מאסיבי למאבק ב-BDS. בשנת 2009 הקימה הממשלה מחדש את משרד ההסברה של שנות השבעים. החייאת משרד זה באה יחד עם עוד חמש סוכנויות ממשלתיות שהוקדשו למטרה זו, בעלות תקציב ציבורי שנתי שמסתכם, על פי הנתונים הרשמיים, ביותר מ-100 מיליון שקל (מעל 25 מיליון דולר). אופן ההוצאה של

(14). ראו למשל רובינשטיין, 2015. למרות הכותרת, המאמר מצביע על ירידה בתמיכה בחרם על סחורות ישראליות בקרב פלסטינים. העובדה שראש הממשלה לשעבר סלאם פיאה נאלץ לחוקק חוקים לאכיפת החרם המקומי על סחורות ישראליות הוא ראיה לכך; במאמר מצוין גם כי רק שני מפעלים בגדה המערבית עברו לפעולה מתוך ישראל, ונראה כי החרם המקומי על סחורות ישראליות דעך יחד עם הנהגתו של פיאה.

(15). זאת מבלי להביא בחשבון תמיכה מהותית פרטנית או העברות כספיות ככל שיהיו.

הכסף שקוף פחות: בשנת 2017 אישרה גם ועדת הכנסת הצעת חוק שתפטור משרד זה מחוקי חופש המידע הרגילים – מצב שקבוצות החברה האזרחית החשיבו לחסר תקדים אפילו עבור סוכנויות הביטחון והמודיעין הבכירים במדינה (ניב, 2017). ארגונים לא ממשלתיים לעיצוב-דמות, כגון "פרויקט ישראל" (TIP) ו"תעמדו איתנו" ("Stand With Us") פועלים גם הם מכוח תקציבים של מיליוני דולרים. מרבית הפעילות של הגופים הללו מכוונת למאבק ב-BDS.

מחוקקים אמריקנים נקטו פעולות תגמול דרך הניסיון לחוקק חוקים מורחבים המונעים מחברות פרטיות להחרים את ישראל, מה שמעלה לעיתים קרובות את הנושא על סדר היום ומגייס שחקנים כגון איחוד החירויות האמריקניות (ACLU) נגד מאמצים אלו, מתוך תמיכה בחופש הביטוי (ACLU, 2018). אפילו כמה ארגונים יהודיים ושחקנים שמאלניים בגלות, כמו "קול יהודי לשלום" (Jewish Voice for Peace), תמכו במאמץ זה. ייתכן שאין זו תוצאה ישירה של תנועת ה-BDS, אולם ברור כי השניים קשורים זה לזה ביצירת סביבה שהופכת שיטות חרם שונות לכלי לגיטימי ונפוץ יותר ויותר של שחקנים, הרבה מעבר לוועד הלאומי לחרם עצמו.

קריאת ה-BDS נמנעת במודע מקידום פתרון פוליטי ספציפי, ובמקום זאת קוראת ליישם עקרונות ליבה (סיום הכיבוש, השבת פליטים ושוויון לאזרחים פלסטינים בישראל). בביקורת נדירה מקרב התפוצה הפלסטינית הביעו ג'ברה וחסיאן (Ghabra & Hasian, 2018) את דאגתם כי אקטיביזם של ה-BDS עשוי להרחיק את פתרון שתי המדינות⁽¹⁶⁾ ובאופן לא רשמי, לרוב הובן כי רבים מפעיליה תומכים למעשה בפתרון המדינה האחת. חוסר העמדה הרשמית בדבר פתרון פוליטי, והימנעות דה-פקטו מתמיכה בפתרון שתי המדינות, פירושן התגייסות אינטנסיבית של התפוצות סביב ה-BDS, שעשויה להיות הצלחה בבניית התנועה, אולם, כפי שמובן כעת, היא נמנעת מכל שימוש בתנועה זו לקידום שלום.

מסקנות והמלצות מדיניות

שאלת המחקר המקורית של פרק זה היא אם קהילות התפוצות, יהודיות ופלסטיניות, מסוגלות לתרום להשגת שלום בין ישראל לבין פלסטין, כל אחת בהשפעה על מולדתה.

מן המחקר עולה כי לשתי הקהילות גישה תוססת ואקטיביסטית לאזורים שלהן, אם כי נראה כי עד כה לא השפיעה אף אחת מהן ישירות על המדיניות בכיוון השלום. עם זאת, העצמתם ההולכת וגוברת של כוחות פרוגרסיביים בקרב יהדות אמריקה, לצד הקולות הפרו-פלסטיניים המבוססים, המאורגנים והקולניים יותר, פירושה שלכל צד עשויה להיות השפעה רבה יותר בשנים הבאות.

(16). למען האמת, אין זה סביר כי פעילי BDS רבים או מנהיגים באזור או בגולה רואים בפתרון של שתי המדינות יעד סופי, ושלושת העקרונות העיקריים של שיחת ה-BDS מואשמים לעיתים קרובות בכך שהם מונעים או משמידיים את פתרון שתי המדינות.

עם זאת, קיימת סתירה או בעיה בלתי פתורה בליבו של מחקר זה: מהי המשמעות של 'שלום'? שני הצדדים יכולים להסכים כי סיום האיבה רצוי, אך האם יהודים בגלות המבקשים שלום מסכימים עם מטרתם של פעילים פלסטיניים-אמריקנים? ראוי לציין שרוב יהודי אמריקה המצדדים בשלום די מאמינים בפתרון של שתי מדינות, עם עצמאות פלסטינית בגבולות 1967 פחות או יותר. מרבית הפעילים הפלסטינים בארצות הברית ובמרכזי אקטיביזם מרכזיים אחרים, מתמקדים בתנועת ה-BDS שמטרתה המוצהרת הן לקדם את סיום הכיבוש ולהשיג את זכות השיבה. מעבר למטרה זו, משמעות השלום נראית שונה מאוד.

לפיכך, אחת המסקנות וההמלצות היא ששתי הקהילות יכירו באפשרות שאולי לא יחלקו את המטרה הזוהה של המסגרת הפוליטית הסופית. במקום זאת עליהן להתמקד בזיהוי יעדים המשותפים לשתי החברות במנותק מכל מסגרת פוליטית. הינה כמה דוגמות העולות ממחקר זה: סיום השלטון הצבאי כלפי פלסטינים, קידום יחסים לא אלימים, הימנעות מהסלמה צבאית ויצירת שוויון רחב יותר בין שני הצדדים – דבר שיכול להתבטא בדרכים שונות.

אם מרחיבים את ההסתכלות להתפתחות ההיסטורית של פעילות התפוצות כדי להציג את התמונה הגדולה, מגלים מפגש מעניין של גורמים שיכולים לענות על שאלה זו.

בקרב יהודי אמריקה התפתחה המגמה ההיסטורית של התמיכה המוחלטת בישראל, והפכה לימנית ואוטומטית בתמיכתה במדיניות ממשלת ישראל. ככזו, זוהתה הגישה הפרו-ישראלית עם עמדות ימניות. מול זה חשו יהודי אמריקה הליברלים חנוקים, היות שהתנגדו אידיאולוגית לחלק ניכר ממדיניות ממשלת ישראל הימנית. נוכח זאת, הם צמחו בשני העשורים האחרונים כקהילה מובחנת ובעלת קול רם, המבטא פיצול הולך וגדל בקרב יהדות ארצות הברית. אלה המחויבים מאוד לעקרונות הליברליים בחיים הפוליטיים התרגזו מהסתירה שבין הערכים הליברליים ובין המדיניות הישראלית הלא-ליברלית. מקצתם מבקשים להגדיר מחדש את המושג 'פרו-ישראל', ואחרים מגדירים מחדש את עמדתם ביחס לישראל בכלל.

היות שהפוליטיקה האמריקנית מקוטבת באינטנסיביות, והמפלגה הדמוקרטית, שהרוב המכריע של היהודים רואים בה בית, נוקטת עמדות בולטות יותר בנוגע למדיניות הפנים והחוץ כאחד, נראה כי השעה כשורה למצב שבו יהודים ליברלים יובילו את סדר היום לעמדה פרוגרסיבית חזקה יותר כלפי ישראל. נראה כי מגמת העתיד מתקדמת בכיוון זה: יהודים צעירים ודמוקרטים צעירים מפגינים באופן קבוע עמדות שמאלניות ביקורתיות יותר כלפי ישראל.

במקביל עבר מרכז פעילות הגולה הפלסטינית מהמזרח התיכון ומטקטיקות המאבק המזוין בן עשרות השנים הקודמות לקהילות אקטיביסטיות במערב. אלה קהילות וירטואליות, שבדרך כלל פועלות מארצות הברית וממדינות מערביות אחרות דוגמת בריטניה, ועל ידי פעילי הקמפוסים. עד כה הפכה ההתגייסות האיתנה סביב תנועת החרם לכוח מאחד, וסייעה לייצר במה חזקה לבניית תנועה והשפעה מסוימת על המדיניות מעבר לתנועה עצמה. פעילים אלה מעורבים לעיתים קרובות עמוק בפוליטיקה השמאלנית, ומעורבות זו

בתנועות חופפות ובין-לאומיות לצדק מעוררת לפעמים מחלוקת, אך יחד עם זאת מביאה למחויבות לעקרונות של שוויון, ייצוג, הכללה ותהליך דמוקרטי.

שתי ההתפתחויות הללו מתרחשות בתקופה שבה הדמוקרטיה עצמה מאוימת באופן משמעותי בישראל, והיא נעדרת למעשה בפלסטין. ישראל חוותה עשור מתועד היטב של שחיקה דמוקרטית – החל בחקיקה אנטי-דמוקרטית, דוגמת חוקי מימון העמותות, החוק נגד חרם, חוק הלאום וחוקים אחרים, וכלה בלחצים על אמצעי התקשורת, על בתי משפט ועל מוסדות להשכלה גבוהה.⁽¹⁷⁾ עד כה לא הצליחה הרשות הפלסטינית לקיים בחירות במשך תריסר שנים, והיא נוהגת בצעדים דיקטטוריים יותר ויותר בעימותה מול החמאס – גוף ממשל לא דמוקרטי כשלעצמו – באמצעות לחץ על עיתונאים ועל החברה האזרחית, ומחסור בדמוקרטיה משתפת.

הקשר בין האיזמים על הדמוקרטיה בשתי החברות לבין השלום עשוי להיראות רחוק, עם זאת, כדאי להביא בחשבון את העתיד לטווח הרחוק, שכן לטווח הקרוב התקווה מעטה בלבד. בטווח הרחוק, ברגע שנחתם הסכם שלום מכל סוג שהוא, סביר יותר שיצליח בין שתי מדינות דמוקרטיות מאשר בין מדינות לא-דמוקרטיות, או בסיטואציה לא שוויונית של גירעון דמוקרטי בישות אחת.⁽¹⁸⁾

באופן כללי, דמוקרטיה מציעה מציאות יום-יומית טובה יותר עבור אזרחיה ותושביה של כל מדינה: היא מספקת הקלה מהאילוצים הפוליטיים הקיימים כיום, מעלה את הלגיטימיות של רשויות השלטון ובכך מחזקת את שלטון החוק. עצם קיום הנהגה פוליטית המחויבת לעקרונות דמוקרטיים ולתרבות דמוקרטית מכל צד יקנה לה אינטרס גדול יותר לקדם הסכם שלום כדי לשמור על ערכים אלו. לא ישראל ולא פלסטין יכולות לשמר ולחזק את התרבות הדמוקרטית שלהן במצב של כיבוש ממושך.

לפיכך, אם חיזוק התרבות הדמוקרטית יעמוד בראש סדר העדיפויות, הן לשיפור חיי היום-יום ולקידום השלום, והן לחיזוק הסיכוי לקיים עתיד מוצלח – הוא יכול להיות משמעותי ומתאים לפעילות קהילות התפוצות, הן היהודית והן הפלסטינית. ההנהגה החדשה של שתי קהילות אלה מוטמעת עמוק במחנה הפרוגרסיבי בארצות הברית, מדינה המסמלת מחויבות לפוליטיקה ולתרבות דמוקרטית (על אף פגמיה העמוקים של המדינה ותופעותיהן הכושלות של הפוליטיקה והתרבות שלה).

אם בעשורים קודמים באה התמיכה של קהילות התפוצות לידי ביטוי בתרומות כספיים, נשק, או בתמיכה פוליטית עיוורת, קהילות אלה יביעו את קולן כמי שמגינות על ערכי שוויון, על זכויות אדם, על צדק ועל דמוקרטיה. תפקידן בעתיד יכול לכלול מציאת שותפות עם מנהיגי המולדת החולקים אותם ערכים.

שותפות טרנס-לאומית לדמוקרטיה אולי אינה נראית הדרך הישירה לסיום הכיבוש ולמימוש השלום – אך נכון לעכשיו, נראה שאין דרך אחרת.

(17). בשנת 2018 הוריד House Freedom את דירוג ישראל בחירויות אזרחיות, תוך ציטוט חקיקה המערערת את החברה האזרחית House Freedom, 2018.

(18). לידון מועיל בספרות המהותית המתעדת את נטיית המדינות הדמוקרטיות שלא לצאת למלחמה זו עם זו, ראו: Geva & Mintz, 1993.

רשימת המקורות

- ניב, שי (2017). פעילות משרד ההסברה נגד ה-BDS תהיה פטורה מחוק חופש המידע. גלובס, 19 ביוני 2017.
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001193128>.
- רובינשטיין, דני (2015). החרם הפלסטיני לא עוצר בקו הירוק. כלכליסט, 17 בספטמבר 2015.
<https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3669450,00.html>.
- ACLU website, 6 March 2018. <https://www.aclu.org/news/aclu-opposes-federal-bill-aimed-boycotts-israel-free-speech-violation>.
- Beinart, Peter (2010). The Failure of the American Jewish Establishment. *New York Review of Books*.
- Beinart, Peter (2018). Bernie Sanders Criticism of Israel is Radical and He's Taking it Mainstream. *The Forward* 11. <https://forward.com/opinion/402885/bernie-sanders-criticism-of-israel-is-radical-and-hes-taking-it-mainstream/>.
- Ben David, Anat (2012). The Palestinian Diaspora on the Web: Between De-Territorialization and Re-Territorialization, *E-Diasporas Atlas*. <http://www.e-diasporas.fr/working-papers/Ben-David-Palestinians-EN.pdf>.
- Bercovitch, Jacob (2007). A Neglected Relationship: Diasporas and Conflict Resolution, In: Hazel Smith and Paul Stares *Diasporas in Conflict: Peacemakers or Peace-wreckers*. Tokyo, New York: United Nations University Press.
- Collier Paul & Anke Hoeffler (2004). Greed and Grievance in Civil War. *Oxford Economic Papers* 56, 563–595.
- Cortellessa, Eric (2018). Rabbi's Arrest Signals Israel 'No Longer for All Jews' – US Conservative leader.
- <https://www.timesofisrael.com/rabbis-arrest-evokes-impression-of-religious-police-us-jewish-leader-fumes/>.
- DellaPergola, Sergio (2018). World Jewish Population, 2017. In: Arnold Dashefsky and Ira M. Sheskin (eds), *American Jewish Year Book 2017* (vol. 117). Springer.
- Fleisch, Eric & Theodore Sasson (2012). *The New Philanthropy: American Jewish Giving to Israeli Organizations*. Brandeis University, Maurice and Marilyn Cohen Center for Modern Jewish Studies, p. 9 – figures adjusted for 2007 dollar equivalent. <http://bir.brandeis.edu/bitstream/handle/10192/39/TheNewPhilanthropy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Freedom House (2018). *Freedom in the World: Israel*. <https://>

freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/israel.

- Gay Stolberg, Sheryl (2019). Ilhan Omar's Criticism Raises the Question: Is Aipac Too Powerful? *New York Times*, 4 March. <https://www.nytimes.com/2019/03/04/us/politics/aipac-congress-democrats.html?action=click&module=RelatedCoverage&pgtype=Article&region=Footer>.
- Gevorkyan, Aleksandr V. (2016) Development through Diversity: Engaging Armenia's New-Old Diaspora, *Migration Policy Institute*. <https://www.migrationpolicy.org/article/development-through-diversity-engaging-armenia%E2%80%99s-new-and-old-diaspora>.
- Ghabra Haneen S. & Marouf A. Hasian, Jr. (2018). Tough Love: A Diasporic Critique of the Palestinian Boycott, Divestment, and Sanctions Movement. *Journal of Communication Inquiry* 42(4), 340–358.
- Hanafi, Sari (2001). Reshaping the Geography: Palestinian Communities Networks in Europe and the New Media. Paper for *Second Mediterranean Social and Political Research Meeting*, Florence: 21–25 March.
- Hanafi, Sari (2003). Rethinking the Palestinians Abroad as a Diaspora: The Relationships between the Diaspora and the Palestinian Territories. *International Social Science Review*, 4(1-2), 157–182.
- Kamel Dorai, Mohamed (2002). The Meaning of Homeland for the Palestinian Diaspora: Revival and Transformation. In: Nadje Sadig Al-Ali and Khalid Koser, *New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home*. New York: Routledge, pp. 87–95.
- Krause Peter (2017). *Rebel Power: Why National Movements Compete, Fight, and Win*. Ithaca and London: Cornell University Press, Chapter 3.
- Marrar, Khalil (2009). *The Arab Lobby and US Foreign Policy*. New York: Routledge.
- Mearsheimer John & Stephen M. Walt (2007). *The Israel Lobby and US Foreign Policy*. New York: Farrar, Straus, Giroux.
- Mintz Alex & Nehemia Geva (1993). Why Don't Democracies Fight Each Other? An Experimental Study. *The Journal of Conflict Resolution* 37(3), 484–503.
- New Israel Fund website: <https://www.nif.org/about/funding-guidelines-faqs/#2>.
- Palestinian Central Bureau of Statistics assessment of 2015. http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Population%20e%20s.htm.

- Peteet, Julie (2007). Problematizing the Palestinian Diaspora. *International Journal of Middle East Studies* 39, 627–646.
- Pew Research Center, Religion and Public Life (2013). Chapter 5: *Connection with and attitudes Towards Israel*. <http://www.pewforum.org/2013/10/01/chapter-5-connection-with-and-attitudes-towards-israel/>.
- Pew Research Center, Religion and Public Life (2017). *American and Israeli Jews: Twin Portraits from Pew Center Surveys*. <http://www.pewforum.org/essay/american-and-israeli-jews-twin-portraits-from-pew-research-center-surveys/>. <http://www.pewforum.org/essay/american-and-israeli-jews-twin-portraits-from-pew-research-center-surveys/>.
- PLO Statement – 7 December 1988. Israeli Foreign Ministry. <http://www.israel.org/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook7/Pages/408%20PLO%20Statement-%207%20December%201988.aspx>.
- Rosenthal, Steven T. (2001). *The Waning of the American Jewish Love Affair with Israel*. Hanover, NH: Brandeis University Press.
- Rubin, Barry (1994). *Revolution until Victory? The Politics and History of the PLO*. Boston: Harvard University Press, p. 2.
- Shain, Yossi (2002). The Role of Diasporas in Conflict Perpetuation or Resolution. *AIS Review* 22(2), 115–144.
- Shikaki, Khalil (1996). The Peace Process, National Reconstruction, and the Transition to Democracy in Palestine, *Journal of Palestine Studies* 25(2), 5–20.
- Skrbis, Zlatko (2017). The Mobilized Croatian Diaspora: Its Role in Homeland Politics and War. In: Hazel Smith and Paul Stares *Diasporas in Conflict: Peacemakers or Peace-wreckers*. Tokyo, New York: United Nations University Press.
- Smith, Hazel & Paul Stares, eds., (2007). *Diasporas in Conflict: Peacemakers or Peace-wreckers*. Tokyo, New York: United Nations University Press.
- Sullivan, Stacy (2004). *Be Not Afraid, For You Have Sons in America*. New York: St. Martin's Press.
- TOI Staff and AP, (2016). J Street Lauds Democrats for Putting Palestinian Rights in Platform. *Times of Israel*, 26 June. <https://www.timesofisrael.com/j-street-lauds-democrats-for-putting-palestinian-rights-in-platform>.
- Troy, Gil (2016). The Jewish Vote: Political Power and Identity in US Elections. *Ruderman Program*. <https://rudermanfoundation.org/wp-content/uploads/2017/11/Jewish-Vote-Ruderman-Program.pdf>.

- Ungar Sargon, Batya (2018). What Alexandria Ocasio Cortez Really Thinks about Israel. *The Forward*, 16 July. <https://forward.com/opinion/405682/what-alexandria-ocasio-cortez-really-thinks-about-israel>.
- US Census Bureau: <https://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=bkmk>.
- Waxman, Dov (2016). *Trouble in the Tribe: The American Jewish Conflict over Israel*. Princeton: Princeton University Press.

